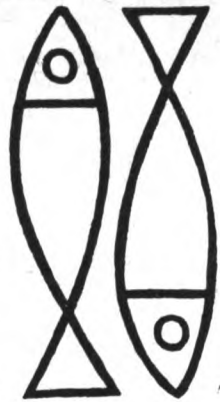

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Geen vals getuigenis geven

Gij zult geen vals getuigenis geven tegen uw naaste.

Exodus 20 : 16.

Dit gebod voert ons naar de rechtszaal. Daar zitten de rechters om het recht te bevesten. Hun is de taak gegeven om het recht zijn loop te doen hebben, het onrecht te bestraffen en zo de samenleving te beveiligen. Anders is er geen samenleving mogelijk, maar dan heerst er willekeur en rechteloosheid en ongebondenheid. Recht en gerechtigheid vormen de grondslagen van het leven. In een situatie van onrecht en rechteloosheid klaagt de dichter van Psalm 11 dan ook: als de grondslagen zijn vernield, wat kan dan de rechtvaardige doen. Recht en gerechtigheid zijn dan ook geen uitvindingen van de mens, maar een gave van de Here. Hij bestelt het recht. Hij geeft rechters en geeft hun de ere naam: goden. En tot de rechters wordt gezegd: gij zult in de rechtspraak de persoon niet aanzien; gij zult de onaanzienlijke evenzeer horen als de aanzienlijke; gij zult voor niemand vrezen, want de rechtspraak is Godes. Hij komt op voor het recht van een ieder, voor het door Hem aan een ieder gegeven recht. De Here kende het rechteloze leven onder de volken rondom Israël, een leven zoals je dat nog kunt vinden in vele Oosterse landen. Daarom heeft de Here onder het leven van zijn kerk vaste grondslagen gelegd. Vast staat nu de wereld. Dat was van Hem, die zulke goede inzettingen en verordeningen had gegeven, zoals geen volk ze had, opdat het leven in zijn kerk voor iedereen goed zou zijn. Ook voor de arme, de weduwe en de wees, mensen die er altijd onderdoor gingen door de praktijken van de keiharde gewiekste jongens.

Maar terwijl elders in de Schrift de rechters vaak worden aangesproken over hun rechtspraak, of zij nu ook inderdaad recht spreken, is het opvallende, dat dit in het negende gebod niet gebeurt. Er staat niet zoiets als: gij zult zorgen voor een goede rechtspraak, of: gij zult geen onrechtvaardig oordeel uitspreken. Dit gebod spreekt niet over de rechters, maar over getuigen. Soms, omdat het met de rechters meestal wel in orde is? We weten wel beter. De Schrift spreekt herhaaldelijk over rechters, die geen recht spreken. Maar het is bij dit gebod als bij de andere geboden: de uiterste zonde op een bepaald gebied wordt genoemd. Want rechters, die geen recht spreken, dat is erg. Maar erger nog, nog verschrikkelijker en nog ongrijpbaarder is het als er vals getuigenis wordt afgelegd. Dan kan de rechter niet eens meer recht spreken. Waar de rechtspraak op rust, dat is de getuigenverklaring. En als daar het verderf zijn intrede doet, dan worden waarlijk de grondslagen van het leven vernield. Ondergronds en geniepig, van onder en van binnen uit alles ontwrichtend. Als aan een appel rotte plekken zitten, dan is dat erg, maar 't is erger als de appel van binnen uit, vanuit het klokhuis wordt ondermijnd. Dan is die appel helemaal ziek. Een rechter kan iemand ter dood veroordelen, en dat kan ten onrechte en dat is erg, maar een vals getuige kan zonder daartoe geroepen te zijn en oncontroleerbaar iemand zijn recht ontnemen en hem eerloos maken en hem doden. Daar is geen verweer. Bij de rechter heb je nog verhaal en kun je je verdedigen maar hier kan niemand zich verdedigen. Daar doelt Psalm 11 op, als gezegd wordt: want zie, de goddelozen spannen de boog, zij leg-

gen hun pijl, d.i. hun tong, op de pees, om oprechten van hart in het duister te treffen. In het duister. En dan wordt gezegd: wanneer de grondslagen zijn vernield, wat kan dan de rechtvaardige doen. Dat is de grote vernieling van de grondslagen van het leven. Dat is waarlijk duivelswerk. Dat is onze tong, zoals die in vlam gezet wordt door de hel. Om iemands leven te ondermijnen en te ondergraven, met een smalende opmerking, met een verdachtmaking, met een schouderophalen als het gaat om iemands trouw. Zo maken wij mensen eerloos en rechteloos.

Overgeleverd aan onze tong, aan onze woorden, aan ons gepraat. Er is een gepraat, dat werkt als dolksteken. En waar komt die steek vandaan en wie gaf die steek. Het is niet te achterhalen.

Dit is wel duidelijk volgens de Schrift: die steek komt van een goddeloze, of van iemand die op dat moment goddeloos handelt. En door deze goddeloosheid is steeds weer de kerk gemaakt tot de meest onveilige plaats. Een plaats zonder grondslagen zo te zien. Want daar wordt dan niet slechts iemands eer als een goed huisvader, of als een goed werkgever, of als een trouw echtgenoot aangetast, maar iemands eer als gelovige, iemands recht in de kerk. Door gepraat dat werkt als dolkstoten. Meer nog dan door officiële ambtelijke vonnissen. Ondergronds in het duister. Wij, die zo voorzichtig moesten zijn, die weten wat de Satan doet, wij voor wie de Here de aarde weer had vastgezet. Het is beschamend, dat die Psalmen over pijlen, die worden afgeschoten in het duister (en dat zijn er vele, al gebruiken ze mis-

schien andere woorden) niet voorkomen in de literatuur, maar in de kerk, waar mensen het hebben uitgehuld om deze dingen en zich geen raad hebben geweten. Wat kan dan de rechtvaardige doen. Als zo onderhands de goede trouw van een broeder in twijfel wordt getrokken en getornd wordt aan zijn vrezen van de Here. Overgeleverd aan onze tong. Zodat zijn plaats in de kerk hem niet meer wordt gegund, waar hij hoort, omdat hij de Here vreest en wil staan voor Gods Woord. Rechteloos gemaakt en vogelvrij verklaard. Zijn hem door Góð gegeven recht weggenomen. En als dat openlijk ambtelijk gebeurt dan is dat erg maar als het niet ambtelijk gebeurt, maar geen verweer tegen is, pijlen, die de ander niet ziet vliegen, maar die hem doden! Dat is de grote pijn geweest van David: indien de Here U tegen mij opzet, dan moge Hij een offer ruiken; maar indien het mensen zijn — en het waren ook mensen als Doëg vervloekt zijn zij voor het aangezicht des Heren, omdat zij mij thans verwijderd houden van de gemeenschap met het erfdeel des Heren en zeggen: ga heen, dien andere goden.

Wat kan dan de rechtvaardige doen.

Dan gaat het gehuil op van de arme en ellendige, die geen helper heeft. En de rechtvaardige Rechter en Koning, die een koning is van de arme en ellendige zal het horen en recht doen op hun klacht. Want vast zal de aarde toch staan. De bergen zullen vrede dragen, de heuvels heilig recht. En er zullen ook zijn die roepen: bergen valt op ons, heuvelen bedekt ons. Of wij op die bergen zullen springen of zo tot de bergen roepen, dat zal hieraan liggen, of we de goddeloosheid hebben liefgehad of gehaat. De eigen werken des duivels.

Nijverdal

A. K.

Maar had de liefde niet . . . .¹⁾

Der traditie getrouw willen we ook nu weer de voorbijgegangene cursus besluiten met een kort woord waarin iets gezegd wordt dat verband houdt met het werk van onze School. Dat wil zeggen: een woord waarin het gaat over de arbeid van en in en door de kerk waarop al wat door onze School geschiedt uiteindelijk is gericht. Ik moge thans een ogenblik wijzen op wat naar de Schrift in die arbeid het allesbeheersende en daarin dus ook het vóór alles noodzakelijke is.

In zijn eerste brief aan de Korinthiërs schrijft Paulus over de Geestesgaven. In een kleurig expose schildert hij ze. In de oude kerk bloeiden die welig als een boomgaard in de lente. In die Geestesgaven, zo accentueert Paulus, treden bijzondere krachten van de Heilige Geest aan het licht. Wie zich onder de heerschappij van Jezus Christus stelt komt daardoor te staan in de stroom van de zegeningen, van de genadegaven, die Hij door Zijn Geest aan zijn discipelen schenkt. De één ontvangt daaruit dit, de andere weer wat anders. Door deze Geestesgaven wordt de alledaagse ervaringswereld van het menselijk kennen en kunnen doorbroken. Ongewone, wonderlijke krachten en vermogens treden daardoor in de wereld van de kerk aan het licht. Alle leden daarvan hebben namelijk deel aan de zalving, 't „charisma”, de messianiteit van Christus. En dank zij die zalving openbaart en ontplooit zich iets van de rijkdom van Christus in de zijnen. Zoals het witte

zonnlicht in de wolken uiteenbreekt in het schone kleurengamma van de regenboog, zo breekt de genaderijkdom en de kracht van Christus uiteen in de vele leden van zijn lichaam. Maar men vergete het niet: dat alles komt uit één bron, namelijk de verheerlijkte Christus en het heeft ook maar één doel, de voltooiing van Diens werk, de verlossing der wereld. De meeste van deze Geestesgaven worden voorts actief en effectief in de samenkomsten van de gemeente. Geen wonder, want nooit en nergens bereikt het kerk-zijn van de gemeente hoger exponent dan juist in „de plaats waar het volk vergaderd is”.

Paulus noemt een reeks van deze Geestesgaven op. Door Christus werden aan zijn gemeente vooreerst die gaven geschonken welke voorwaarde zijn voor en aktueel worden in het ambt van apostel, profeet en evangelist. Voorts ontvingen sommige leden der gemeente wijsheid, anderen kennis, derden een bijzondere mate van geloof. Gaven van genezing, en werking van wonderlijke krachten openbaarden zich als vanzelf hier en ginds. Er waren ook broeders die de gave van de beproeving der geesten, van de glossolie of van de vertolking der tongen ontvingen. Heerlijk manifesteerden zich voorts ook de gave van het helpen en dienen evenals die van het leiden en besturen. En nog veel meer!

Deze gaven noemt Paulus. Maar daarbij laat hij het niet. Hij keert zich namelijk, onmiddellijk nadat hij die Geestesgaven de re-

vue liet passeren, tegen de de mensen ingeboren neiging om zich op de veelheid van die gaven te verlieven en daarmee te gloriëren. Charismata zijn zeker geen decoraties die aan verdienstelijke christenen worden uitgereikt en hen nu als een soort kerkelijke elite boven de massa uitheffen. Ze zijn evenmin een privaat bezit of een privé-aangelegenheid. Neen, ze zijn naar hun eigenlijke wezen toerusting, bekwaammaking en ook roeping tot dienst. Ze moeten in de volstreekte wegcijfering van de eigen persoon en dus met radicale uitschakeling van iedere zucht naar voordeel, eer, macht, dienstbaar gemaakt worden aan de vermeerdering, de opbouw, de reiniging, de verlevendiging van het lichaam van Christus. Dat wil zeggen: van de kerk Gods die niet maar op een lichaam lijkt — dat zeer zeker ook — maar die bovenal en in de volle zin van het woord het lichaam van Christus is. Om de opbouw, de bloei van dit lichaam, dat Paulus zelf zonder meer „Christus” noemt, gaat het bij de Geestesgaven. Daarom alléén. Alle door de Geest vernieuwde mensen behoren tot dat lichaam en moeten vooreerst door hun begenadigde existentie en daarna ook door het gebruik van de hun verleende Geestesgaven bijdragen tot het alomvattende leven en de integrale bloei van de gemeente als geheel. Zo is het lichaam van Christus een „corpus” van leden, begiftigd met allerlei genadegaven, charismata, diensten en werkingen. En door het harmonisch samenspel van die allen heeft de kerk haar bestand en verricht zij haar taak in de ononderbroken gemeenschap van Christus door de Geest.

Uitdrukkelijk verklaart Paulus voorts nog dat het goed is dat de gelovigen naar het bezit van die gaven streven. Dat kan, want Gods wil om ze te geven is geen fatum, geen onpersoonlijke macht, maar genade die op het begeren, het bidden van zijn kinderen positief reageert. Als het met de leden van het lichaam van Christus goed staat, als voor hen Christus en zijn lichaam het hoogste is, dan willen zij iets, veel, ja alles daarvoor zijn. Zij willen dan géven. Maar — geven kan alleen een begaafde. En daarom en zo — maar ook alléén zó — mogen de kinderen Gods jagen naar de gaven en moeten ze er naar streven die welke hun geschonken zijn niet te veronachtzamen.

* * *

Als Paulus dit alles over de Geestesgaven heeft gezegd is hij met zijn prediking daarover nog niet klaar. O neen, verre vandaar. Hij moet dan zelfs nog tot het hoogtepunt, de kern daarvan komen. Wat hij dan zeggen gaat zal zijn diepste en meest indringende onderwijs zijn, een onderwijs dat in waarde en gewicht alles wat hij tot dusver gezegd heeft ver overtreft. Hij zal namelijk gaan spreken over iets dat groter is dan de schitterendste van alle gaven die hij noemde. Het is ook iets dat alle leden der gemeente ontvangen. De bijzondere Geestesgaven waarover hij eerst sprak, zijn niet voor iedereen. En van deze gaven krijgt de één slechts dit en de ander wat anders. Maar wat hij nu gaat noemen wordt aan allen zonder onderscheid geschonken. Het is trouwens ook voor allen onmisbaar. Het al of niet bezitten ervan beslist zelfs zonder meer over het al of niet behoren tot het lichaam van Christus. Het is voorts iets dat als 'n helder licht, als een centrale lichtbron brandt in het hart van de Heiland. Een licht waaruit alle genadegaven als lichtstralen ontspringen. Dit „oerlicht” maakt alle genadegaven pas tot werkelijke gaven, tot gaven die geven en niet roven, tot gaven die zegenen en niet verderven. Alleen als in dat licht gedompelde en van dat licht doorgloeide krachten werken de charisma's zegenrijk in het lichaam van Christus.

Dat licht nu is de liefde. Zij leeft en trilt inderdaad in alle ware kinderen Gods. Ook het kind Gods dat iedere bijzondere Geestesgave mist is toch met deze gave, soms zelfs in de hoogste mate, begenadigd. Zonder deze gave is een ijd van de kerk niet anders dan een kankerplek in het lichaam van Christus. Dit liefdecharisma is de wonderlijke kracht die dat lichaam vormt, in stand houdt en doet leven en functioneren naar de wil van God. Zij is het wonder dat uiteindelijk de kerk tot

kerk maakt.

In zijn brief aan de Korinthiërs had Paulus steeds van deze liefde gesproken. Zij was zelfs het eigenlijke thema, de centrale inhoud daarvan. Toen hij de schismatieke Korinthiërs opriep eendrachtig te zijn; hen waarschuwde voor de hoogmoedige gnosis; hun vrijheid verdedigde; hen opriep tot de reinheid des levens en van het appèl op de wereldlijke rechter terughield; hun de heiligheid van het huwelijk voorschilde; hen bezwoer bij de liefdemaaltijden ook aan de arme broeders te denken; voor hen uiteenzette waarom hij van zijn rechten als apostel afzag; en vooral toen hij het hun op de ziel bond dat zij allen tezamen één lichaam vormden, het lichaam van de Heer — sprak Paulus steeds en dat nog wel in de eerste en in de laatste plaats over de liefde. Hij doet dat evenwel niet opzettelijk, niet direkt, niet recht op de man af. Maar ten slotte, in een climax van zijn betoog, gaat hij daartoe toch over. En dan zingt hij er van, in een hymne die een der schoonste stukken proza is uit de wereldliteratuur, dat de liefde de essentie, het allesbeheersende is in het leven der gelovigen en der kerk. Alleen door de liefde wordt wat de gelovigen en de kerk doen waarachtig goed, alleen door de liefde wordt dat tot een zegen voor kerk en wereld. Tegelijk accentueert Paulus evenwel ook, dat als de liefde wordt gemist van de gemeente en de kinderen Gods niets anders overblijft dan een weerzinwekkende karikatuur.

In wat Paulus over de liefde schrijft valt het misschien iemand op, dat hij daarbij niet uitdrukkelijk zegt op wie deze liefde zich richt. Men behoeft evenwel niet te vragen waarom hij dat niet doet. Zonder twijfel vindt dat zijn oorzaak hierin dat dat voor Paulus iets is dat zo volkomen van zelf spreekt dat hij daar met geen woord van rept! Het is Paulus' diepe overtuiging dat de mensen van nature op een demonische en verderfelijke wijze op zichzelf zijn georiënteerd. Hun denken en begeren concentreren zich fanatiek op het eigen ik, de eigen macht en eer, het eigen bezit en genot, kortom op het schepsel dat zij zelf zijn en dat voor hen tot een afgod is geworden. Van deze principiële zelfzuchtige gerichtheid worden ze alléén verlost als ze werkelijk met de levende God te doen krijgen en door Diens genade in hun hoogmoed gebroken en overwonnen worden. Als deze bevrijding tot stand komt richt zich het hart van de mens op de levende God, het gaat dan in liefde tot Hem uit. Maar als God voor ons de genadige, verlossende God is geworden en als ons hart in een, heel het leven activerende, liefde naar Hem uitgaat worden wij ook onontkoombaar in liefde uitgedreven naar de mensen. God brengt de mensen om zo te zeggen met Zich mee. Waar Hij zich laat liefhebben plaatst Hij ook altijd de mensen voor ons. God en zijn Christus willen zich ook zelfs speciaal in de mensen laten liefhebben. Daarom hebben wij God ook alleen in zoverre lief als we de mensen liefhebben. Zoals we ook om-

gekeerd de mensen alleen in zoverre echt liefhebben als we God liefhebben.

Omdat het nu met de liefde zó staat hoeft men Paulus niet te vragen over welke liefde hij spreekt. Er bestaat immers voor hem maar één liefde: de ware liefde tot God die naar haar typische aard ook altijd is de liefde tot de mensen, en de ware liefde tot de mensen die naar haar wezen ook niets anders is dan de liefde tot God. Kortom, 't is voor Paulus zo dat er voor de mens maar één mogelijkheid is om het doel van het leven te verleggen uit het eigen ik. Deze dat God in zijn genade de mensen tot zich roept en verlost opdat ze zich radicaal en totaal aan Hem overgeven en Hij ze er zo tegelijk toe brengt hun medemensen in pure, onzelfzuchtige liefde te aanvaarden en te dienen.

De liefde die Paulus bezingt heeft niets te maken met een of andere algemeen-menselijke liefde. Ze is geen voor ieder mens bereikbare deugd of eigenschap. Ze heeft ook niets van doen met humanistische filantropie. Neen, deze liefde ontspringt uit Gods hart, ze komt in Jezus Christus naar de mensen toe en ze doortrekt niet de grote wereld der mensen, maar alleen de gemeenschap der verlostten. Deze liefde is geheel en alleen het effect van de zelfmededeling, de inwoning van Christus in zijn gemeente door zijn Geest. Zij is zoiets als de bloedsomloop van de gehele Christus, dat wil zeggen: van het Hoofd en het lichaam. Zij drong met volle kracht de mensenwereld binnen in de vleeswording van de Zoon Gods en ze vindt haar voleinding in de van pure liefde doorgloeide volmaakte gemeente van God.

Deze liefde is nu de grondslag van alle zegeningen en genadegaven welke Christus aan zijn gemeente schenkt. Maar ze is tegelijk ook het doel en de voleinding daarvan. Ze overtreft alle overige charisma's zeer ver in waarde. Ja, zij is het die de genadegaven pas tot echte gaven maakt. Zij vervangt die andere gaven niet, ze maakt die ook niet overbodig. Neen, de liefde vult ze om zo te zeggen met die substantie en geeft ze zulk een richting en werking dat ze metterdaad tot krachten worden welke de gemeente bouwen. Men kan zelfs zeggen, dat alle Geestesgaven welke wegen, kanalen zijn met behulp waarvan de Christus aan Zijn gemeente schenkt middelen, liefde zich in concreto wil openbaren en vrucht voortbrengen. Het is ook de liefde die verhindert dat de genadegaven gebruikt worden tot eigen glorie, macht of genot. Of, positief gezegd: de liefde is de wonderbare kracht waardoor de gelovende mens alles wat hij aan geestesgaven ontvangt aanwendt in een radikale en totale dienst van God en de mensen.

(Wordt vervolgd)

C.V.

¹⁾ Toespraak gehouden bij de sluiting der lessen van de Theologische Hogeschool, cursus 1962/63.

Bij het sterven van Paus Johannes XXIII

Paus Johannes XXIII is de weg gegaan van alle vlees. Hij heeft de geest gegeven en is weergekeerd tot het stof. Het ging met hem zoals het gegaan is met alle mensen die geleefd hebben en zoals het ook gaan zal met allen die zullen leven en sterven vóór Christus weerkomt op de wolken.

Het is indrukwekkend wat over deze Paus wordt gezegd. Een ononderbroken stroom van hulde en lof wordt voor hem door middel van krant, radio en televisie over de mensenwereld uitgesproken.

De paus wordt getekend als de „boerenpaus”, zoon van eenvoudige ouders, die zich zijn afkomst nooit schaamde. Hij wordt geprezen vanwege zijn enorme vitaliteit en reusachtige werkkraft. Zijn pauselijk bewind dat bij zijn optreden door velen als een interim, een overgang werd beschouwd is, zo horen we, van blijvende betekenis geworden.

Het staat nu reeds vast dat hij als één van de grootste pausen van deze eeuw moet worden beschouwd. Paus Johannes zo verzekert men ons, heeft de Rooms-Katholieke Kerk, in haar organisatievorm, haar positie in het maatschappelijk leven, haar plaats in het krachtenveld der grote politiek, haar relatie ten opzichte van de andere kerken revolutionair aangepakt en vernieuwd. De paus was bezeten van een geweldige hervormingsdrift, die culmineerde in de, de roomse prelaten overrompelende en verbijsterende, bijeenroeping van het tweede Vaticaanse concilie. Met dit concilie beoogde de paus niet minder dan een algehele vernieuwing van het christelijke leven en vooral de hereniging van alle gelovigen en kerken. Hij had daarbij een scherp oog voor de vele brandende vragen die onze in razend tempo veranderende wereld ook aan de kerk stelt. Posi-

tief stond paus Johannes voorts tegenover de overall in rooms-katholieke kerk optredende drang tot vernieuwing van de theologie, de decentralisatie van het kerkelijk bestuur, en niet minder tegenover de roep om de „leken” meer invloed te geven in het leven van de kerk.

Paus Johannes zo vernemen we voorts was vooral een pastorale figuur. Hij wilde vóór alles herder zijn van de kerk. En hij was ten volle een „pastor bonus” — een goede herder — bovendien ook een „pastor humanus” — een menselijke herder. Zijn herderlijke zorg ging daarbij ver uit buiten de kring van zijn vijftig miljoen „bemide mede-gelovigen”. Want hij had heel de mensheid lief en zocht ook voor haar het beste. Intern was hij bekommerd over de bewapeningswedloop tussen Oost en West. Diep bewogen sprak hij paciferende woorden toen er wereldoorlog dreigde. Zijn laatste Encycliek „Pacem in terris”, gericht tot alle mensen van goede wil, wordt genoemd een indrukwekkend monument voor de vrede, een vurig pleidooi voor een beter begrip tussen rassen en volken.

* * *

Zonder enige reserve geloven wij, dat paus Johannes XXIII een eenvoudig, een goed, een groot mens is geweest; een man die met alle energie en zelfverloochenende toewijding geworsteld heeft voor het welzijn van de kerk en de wereld, een paus die zich in blanke oprechtheid, met al zijn krachten, talenten en de volle macht waarover hij beschikte, heeft ingezet voor wat hij zag als dienst in het rijk en de kerk van God.

Maar wij kunnen, wij mogen niet vergeten dat hij een **paus** is geweest.

Dat betekent een geweldige, een verbijssterende pretentie. Zeker, wat zijn „wijdingsmacht” betreft is de paus niet meer dan één van de bisschoppen. Als zodanig heeft hij daarom niet meer dan een „ere-primaat” onder dezen en noemt hij hen zijn geliefde broeders. Maar in de „jurisdicte”, de rechtspraak, en in het bestuur, staat de paus ver boven iedereen. Krachtens deze bestuurs- en rechtsmacht is hij ten volle de monarch, de alleenheerser over de kerk. Zo voert hij de pretentie de plaatsbekleder van Christus op aarde te zijn, begiftigd met de hoogste en volstreckte autoriteit over de kerk.

Het Vaticaanse concilie van 1870 maakte de paus tot universeel bisschop van de kerk. Hij mag in de gehele kerk alles doen wat een bisschop in zijn diocece verricht. Zodra een paus is gekozen en hij zijn verkiezing heeft aanvaard ontvangt hij onmiddellijk de volledige pauselijke rechts- en bestuursmacht. Behalve deze geweldige macht volgens de beslissingen van het zo juist genoemde concilie de paus ook nog een persoonlijke onfeilbaarheid. Deze ontleent hij niet aan het algemeen concilie, ook niet aan de instemming van de bisschoppen, neen hij bezit die onmiddellijk, in en uit zichzelf. Als de paus „ex cathedra” spreekt — dat wil zeggen: als hij spreekt in zijn functie van hoofd der kerk en met de opzettelijke bedoeling een dogmatische beslissing te nemen — dan zijn zijn uitspraken volstrekt goddelijke waarheid en daarom onherroepelijk. Het spreekt daarom vanzelf dat vereniging van kerken en gelovigen uitsluitend en alleen mogelijk is in en door de erkenning van de paus als het hoofd der Katholieke kerk!

Als hoofd van de Vaticaanstad is de paus bovendien een soeverein vorst met een eigen hofhouding, ceremonieel enz. De kardinalen bekleden in dit pauselijke rijk de positie van prins!

Duizelingwekkend groot is de macht van de paus. Er is niemand in de wereld die zulk een macht over zoveel mensen uitoefent als hij. Vergeleken bij die van de paus, verbleekt zelfs de macht van Chroetsjov, Mao Tse Toeng, Kennedy of wie dan ook. Op de gouden penning die ter gelegenheid van de dood van Johannes XXIII geslagen wordt leest men „Pont. max.”. Dat wil zeggen: Hogepriester. Dat weet zich de paus. Hogepriester van God, staatsbekleder van Christus voor heel de mensheid!

Met ongelofelijke bekwaamheid en energie hebben een reeks van pausen het gezag

van de „stoel van Petrus” in de laatste decennien steeds groter glans gegeven. In een wereld vol onrust, onzekerheid, diepgaande geestelijke crisis rijst de figuur van de paus, opkomend uit een eeuwenoude traditie, als een symbool van wat temidden van de inzichten vast, onveranderlijk, goddelijk is hoog boven de menszee uit. En Rome verstaat in de perfectie de kunst om met alle hulpmiddelen van de moderne techniek en alle kunstgrepen van een geniale propaganda dit symbool met indrukwekken deluister en in verblindende glans de mensen voor te houden. Wie de begrafenis van paus Johannes op de televisie zag kwam daarvan weer diep onder de indruk!

* * *

Voor wie het evangelie gelooft is de figuur van de paus, hoe goed, vroom, nobel de drager van de pauselijke macht ook moge zijn, volstrekt onaanvaardbaar.

De pretentie van de paus slaat immers stuk op het ondubbelzinnige woord van de Heiland: „Gij zult u niet rabbi laten noemen; want één is uw Meester en gij zijt allen broeders. En gij zult op aarde niemand uw vader noemen; want één is uw Vader, Hij, die in de hemelen is”. (Matth. 23 : 1).

En toen ik de pompeuze begrafenis van de paus zag en al de machtige kerkvorsten die daarbij tegenwoordig waren en hoorde de lofreden op de overledene die daarbij werden uitgesproken kwam mij onwillekeurig voor de geest te staan de eenvoudige kamer van het onopvallende huis waarin Calvijn stierf. Een paar dagen voor zijn dood nam hij daar

INHOUD:

Geen vals getuigenis geven	A. K.
Maar had de liefde niet	C. V.
Bij het sterven van Paus Johannes XXIII	C. V.
Jeugd en Prediking II	C. P. P.
Opstanding en gericht	D. H.
Geen Tijd	P. A. H.
Boekbespreking	
Persschouw	
Kerknieuws	
Van hier en ginds	

pretentieloos afscheid van zijn mededienaars even eenvoudig als hijzelf. Daarbij sprak hij o.a. deze ontroerende, echt evangelische woorden: „Ik heb veel zwakheden gehad, die u hebt moeten verdragen, en alles wat ik gedaan heb, is in de grond niets waard. Slechte mensen zullen zich wel van deze uitspraak meester maken om haar te verdraaien en toch herhaal ik het nog een keer: alles, wat ik gedaan heb, is niets waard en ik ben een erbarmelijk schepsel.”

En wanneer men dan vraagt wat meer naar de geest van het Evangelie is wat in Rome gebeurde of vier eeuwen geleden in Genève plaats vond dan is voor een christen die naar de Schrift leven wil het antwoord niet moeilijk.

C. V.

Jeugd en Prediking

II.

Toen Catootje met haar moeder naar de botermarkt ging, kon ze maken wat ze wou. Zelfs een dominee kon ze maken zoals ze hem wou hebben. Boter is dan ook een zeer kneedbare materie, en zo kwam de dominee dan als eerste van een hele rij figuren uit Catootjes handen. Zij het ook een dómme dominee. Maar dat lag natuurlijk niet aan Catootje, noch aan de boter, maar aan de figuur zelf.

Maar zo zingt vandaag de hele lieve Nederlandse jeugd weer van de dominee, en er zullen er velen onder zijn, die zo'n man nog nooit in levende lijve gezien hebben. Maar zijn naam is weer op ieders lip en hij paradeert als voorganger aan het hoofd van een wonderlijke rij: een lichtmatroos en een wafelvrouw, een oude heer en een dikke meid, een barones en een toverheks en een kastelein.

Een wonderlijk gezelschap, een vreemde gemeente! Was 't maar waar! Maar juist al deze mensen, dit soort mensen zien we niet meer in de kerk. De kerk is geworden de kerk van de middenstand. Ze is te goed voor de lichtmatroos en te min voor de barones. Alleen de oude heer komt nog in de kerk en hem hoor je in de kerk altijd zeggen: wees voorzichtig, wees voorzichtig!

Ja, die Catootje! Die heeft er wat van gemaakt. En ze zingen allemaal zoals ze gebekt zijn.

In de kerk, in de kerk, zegt de dominee. Mooie bene, mooie bene, zegt de lichtmatroos.

Eerst betale, eerst betale, zegt de kastelein. Kom maar binne, kom maar binne, zegt de wafelvrouw.

In de suite, in de suite, zegt de barones. 'k Zal je pakke, 'k zal je pakke, zegt de toverheks.

Lekker zoene, lekker zoene, zegt de dikke meid.

Wees voorzichtig, wees voorzichtig, zegt de oude heer.

Stel je voor, dat de **dominee** zou zeggen:

mooie bene...

Ja, maar als de man gezond is, en geen afwijkingen heeft, dan heeft hij toch óók wel eens naar mooie benen gekeken, en misschien zou de lichtmatroos nog wel eens willen komen luisteren naar een dominee in de kerk, als hem duidelijk werd, dat zelfs een dominee maar een gewoon mens is, die op zijn tijd ook van lekker zoenen houdt.

Stel je voor, dat de **dominee** zou zeggen: 'k zal je pakken...

Maar laten we eerlijk zijn: is dat vaak geen groot probleem voor de man op de preekstoel: hoe moet ik ze pakken? Het mag dan wel niet op de wijze van de toverheks, maar hoe legt de prediking beslag op de mensen?

Natuurlijk is de roep van de kastelein: eerst betalen... voor de **dominee** contrabande... dan kan hij beter in de leer gaan bij de wafelvrouw, die zo hartelijk inviteert: kom maar binne! Dat mag de nodiging zijn van Gods ruimhartige genade! Binnen mogen komen, zónder te betalen. Omdat er al voor ons betaald is.

De dominee van Catootje kan dus nog wel wat leren van zijn wonderlijke gemeente. En als hij als goed pastor zich eens ging verdiepen in het levensmilieu en zich bevoog op het levensniveau van zijn parochianen, dan zou hij na verloop van tijd waarschijnlijk niet meer spreken van „kark” maar gewoon van „kerk”. Met andere woorden: een apart kanseltaaltje, waar de lichtmatroos en de wafelvrouw niets van begrijpen, verdwijnt dan vanzelf. Wat nog niet wil zeggen, dat de dominee het vocabularium van de herbergier en de dikke meid zou moeten overnemen. Daar zou terecht zich de barones aan stoten, maar dat wil toch ook de lichtmatroos niet horen. Als hij dan nog eens een keer een kerk binnenzwaait, wil hij ook weten dat hij in de **kerk** geweest is. En de kerk mag werkelijk wel een **eigen** stijl hebben en bewaren ook. Doch het gelóóf is uit het gehóór, heeft Paulus gezegd, en het gehóór is uit het Wóórd Gods. Maar dat zal dan

ook **verstaanbaar** gemaakt moeten worden. Wanneer de prediking het Woord Gods verpakt in onverstanebare en tot geen mens doordringende en geen mens toesprekende bewoordingen, dan **bedient** ze het Woord niet, maar **verhindert** ze het Woord.

Het evangelie is niet náár de mens, dat is waar.

Maar het is wel degelijk vóór de mens, en dat wordt wel eens vergeten. De kansel staat wel eens te hoog, de prediker te ver af van de mens in zijn gewone bestaan van maandag tot zaterdag. Dan kan de dominee nog zo hard roepen van „in de kerk”, maar hij houdt stoelen en banken over, onverschillig de vraag of op die stoelen en in die banken nog wat mensen zitten te kijken met glazige ogen of zitten te knikkebollen. Niet de bezetting van de kerk met betalende en zingende en starende en dromende mensen is van belang, maar het gaat om **hoorders** van het Woord, die ook **daders** van het Woord worden.

Het gaat per slot van rekening ook niet om de man op de preekstoel, maar om het **Woord** dat hij brengt; en het gaat niet om de preek, want die is slechts middel, het gaat om de **vrucht en uitwerking** van het gepreekte Woord in de gemeente; en het gaat ook niet om wat er zondags in de kerk gebeurt, maar het gaat om het **leven** van de oude heer en van de lichtmatroos, van de barones en van de wafelvrouw, van de winkeljuffrouw en van het lyceummeisje, in de gewone dagen. („Kortjakje” is geen voorbeeld — kerkmens!)

Laat dan de dominee maar wat weten van dat gewone leven van de **lichtmatroos**, die naar de mooie benen van de meisjes kijkt, maar toch echt nog wel meer vragen en interessen in zijn leven heeft. Laat de dominee dan maar eens gaan praten met de **winkelier**, die klanten moet hebben en voor wie de reclame van „kom maar binnen, kom maar binnen” een obsessie kan worden. Of met die andere **zakenman**, die het moeilijk heeft met zijn wanbetalers en schijnbaar zo hard altijd maar moet zeggen: eerst betalen... maar hij kan niet anders, want anders gaat hij er zélf onder door.

Laat de dominee maar eens wat meer

weten van dat **meisje**, dat heel gezond van zonen houdt, maar ze kan de ware Jozef maar niet vinden en in haar honger naar liefde dreigt ze erotisch voor liefde aan te zien en zich te bevredigen met surrogaat. Laat de dominee ook maar de salon van de **barones** betreden, de ongenaakbare, die zich pantsert, maar in dat pantser dreigt weg te schrompelen in eenzaamheid.

Och, bij de **oude heren** en bejaarden komt hij vanzelf wel, zij hebben weer hun eigen problemen.

Moet hij zich door die allen laten kneden, zoals Catoetje hem kneedde uit boter, naar haar model? Dan blijft de man nergens. Dan krijgen we zoveel soorten dominees en kerkjes als er typen en soorten mensen zijn. Dan krijgen we de doorgevoerde specialisatie. Maar de dominee is dan geen dominee meer van de **gemeente**, en juist die gemeente is veelkleurig in de bonte verscheidenheid van haar leden. En in die gemeente zal de barones naast de dikke meid en de oude heer naast de lichtmatroos moeten willen zitten en zalig worden. En de prediking zal te rekenen hebben niet alleen met de werkgever, maar ook met de arbeider, niet alleen met de intellectuelen, maar ook met de eenvoudigen, niet alleen met de bejaarden, maar ook met de kinderen, en dat alles ook omgekeerd!

Iedereen moet en mag zich thuis voelen onder de prediking. Het mag aan de prediking niet liggen als er zwarte schapen en wilde eenden en verloren zonen in de kerk zijn en buiten de kerk raken.

Is de gemeente niet een groot gezin van de hemelse **Vader**?

Welnu, in een gewoon gezin heeft vader ook zeer uiteenlopende kinderen aan tafel. En hij moet wel eens onder 4 ogen met hen spreken. Maar **aan tafel** krijgen ze allemaal **hetzelfde** eten en leest hij voor hen allen **hetzelfde stuk uit de bijbel** en doet hij met en voor hen **hetzelfde gebed**.

Dat neemt niet weg, dat moeder bij de samenstelling van het menu er wel degelijk rekening mee houdt wat de magen van haar spruiten kunnen verdragen en dat vaders bijbellezen en bidden toch er anders van wordt, als hij met elk van zijn kinderen behoorlijk contact heeft en ze liefdevol in de gaten houdt.

Zo zal het wederzijds contact tussen prediker en gemeente onmisbaar zijn voor de goede preek.

Hoe komt de dominee aan zijn tekst? Wat moet hij kiezen uit die grote bijbel? Wat heeft zijn gemeente nodig? Juist **dé** gemeente en juist **nú**? Hoe zal hij dat weten, als hij niet weet wat in zijn gemeente leeft? Terecht is gezegd, dat de preek niet alleen het werk is van de dominee, maar ook van de gemeente. Wil de preek verder komen dan de kansel, wil ze aan de **mán** komen, — en dat is toch de bedoeling —, dan zal de dominee zijn preek nooit kunnen maken zonder zijn gemeente. Dat houdt niet maar in, dat we voor de dominee zich in zijn studeerkamer niet isoleren mag van zijn gemeente, maar haar met haar noden en behoeften en eigenaardigheden mee neemt in de studeerkamer, — dát natuurlijk ook —,

maar er zal meer **dáár** werkelijk **sámen** gewerkt moeten worden aan de preek.

In 1958 hield Ds. Georges Casalis van Straatsburg een enquête onder zijn gemeenteleden over de prediking. Eén van de vragen, die hij stelde luidde: hoe kan men de hoorders van de preek helpen bij de geestelijke verwerking van de preek?

Het antwoord werd in deze richting gezocht:

de tekst van te voren bekend maken, zodat de gemeente weet wat er komt en zich kan voorbereiden en instellen; of vervolgstof behandelen, wat hetzelfde effect heeft; of het gesprek na de preek; of ook de voorbereiding van de preek door de predikant met een groep belangstellenden.

Ook in ons land wordt het pleit gevoerd voor het gesprek na de preek. Je kunt het voor de radio al horen bij de Ikordiensten, al ligt er daar dan een week tussen preek en gesprek.

Daarmee is echter niet alleen de **hoorder**, maar ook de **maker** van de preek gebaat. Want niet pas de hoorder heeft hulp nodig bij het **verwerken** van de preek, maar ook en allereerst de dominee heeft hulp nodig bij het **werken aan** de preek.

Er is **nú** vaak een isolatiewand tussen de predikant en de gemeente. Dat is ook de

Opstanding en gericht

Nu komt het oordeel over deze wereld; nu zal de overste dezer wereld buiten geworpen worden. Joh. 12 : 31.

Wie is ‚de overste dezer wereld’?

Deze benaming komt maar driemaal voor in de Schrift. En wel steeds in het evangelie van Johannes. Een van de drie teksten, waar we de bewuste uitdrukking vinden, schreven we boven dit artikel. Daarmee ten nauwste verwant is Joh. 16 : 11, waar staat, dat de Heilige Geest „de wereld zal overtuigen van oordeel, omdat de overste dezer wereld geoordeeld is”. Deze teksten zeggen eigenlijk precies hetzelfde. Immers: dat ‚buitengeworpen worden’ een veroordeling inhoudt, is wel duidelijk. Men denke maar aan Openb. 22 : 15 „**Buiten** (d.i. in de ‚poel des vuurs’, 21 : 8) zijn de honden en de tovenaars, de hoereerders, de moordenaars, de afgodendienaars en ieder die de leugen liefheeft en doet”: daarheen zijn ze verwezen door het **gericht**, vgl. 20 : 11—15.

Dan is er verder nog Joh. 14 : 30, 31: „Niet veel zal Ik meer met u spreken, want de overste der wereld komt; en er valt bij Mij voor hem wel niets te halen, maar het is er om begonnen, dat de wereld zal weten, dat Ik den Vader liefheb en zó doe, als Mij

de Vader opgedragen heeft”¹⁾.

Misschien kunnen we het best bij deze laatste tekst beginnen. Deze bevat n.l. in de slotwoorden een duidelijke verwijzing naar een andere tekst uit het Johannes-evangelie, t.w. 10 : 17, 18 „Hierom heeft Mij de Vader lief, omdat Ik Mijn leven afleg om het weder te nemen. Niemand ontnemt het Mij, maar Ik leg het uit Mijzelf af. Ik heb macht het af te leggen en macht het weder te nemen; **deze opdracht heb Ik van Mijn Vader ontvangen**”.

De opdracht van den Vader is dus, dat Christus Zijn leven zal afleggen, om het daarna terug te nemen. M.a.w. de Heiland kondigt in 14 : 30, 31 aan, dat Hij de dood ingaat, om daarna weer op te staan. Hij geeft Zich zélf prijs aan de dood, maar het staat bij voorbaat vast, dat de dood Hem niet kan vasthouden (Hand. 2 : 24). Wij zullen dus onder den ‚overste dezer wereld, voor wien bij Jezus niets te halen valt’ moeten verstaan: de Dood.²⁾

Deze betekenis past ook zeer goed in Joh. 12 : 31. We zagen n.l. in ons vorig artikel, dat de Vader juist tevoren (vs. 28) op Christus’ bede antwoordt met de toezegging, dat Hij Christus uit de dood zal doen verrijzen. Daarin heeft de Heiland nog eens weer van den Vader de garantie ontvan-

gen, dat Hij over de Dood zal triumperen. Daarom kan Hij nu verzekeren: „nu zal de Overste dezer wereld buiten geworpen worden”. En als op Pinksteren de Heilige Geest wordt uitgestort, dan kan deze, in Zijn prediking aan de wereld, terugwijzen op Christus’ verrijzenis als op een feit, dat geschied is, en zeggen: „de Overste dezer wereld is geoordeeld” (Joh. 16 : 11).

Vragen wij ons af, waarom de Dood ‚Overste van deze wereld’ kan genoemd worden, dan kunnen we wijzen op Luc. 20. De Sadduceeën, die de opstanding loochenen, komen tot Jezus met het geval van een vrouw, die achtereenvolgens zeven mannen had gehad. Hun vraag is dan: wie van die zeven krijgt bij de opstanding haar als vrouw? Jezus antwoordt: „De kinderen **dezer eeuw** huwen en worden ten huwelijk genomen, maar die waardig gekeurd zijn deel te verkrijgen **aan die eeuw en aan de opstanding uit de doden**, huwen niet en worden niet ten huwelijk genomen. Want zij kunnen niet meer **sterven**;...” (vss. 34—36a). ‚Deze eeuw’ wordt gekenmerkt door het sterven, ‚die eeuw’ door de opstanding. We kunnen ook zeggen: in deze wereld heerst de dood, in de wereld van straks het leven.

Wat echter bijzonder onze aandacht vraagt, is het verband dat de Heiland

schuld van de dominees zelf. Als ze n.l. zichzelf hebben geïsoleerd en hebben laten isoleren in een hoogheid die niet mag worden aangetast. Ten onrechte heeft men dat genoemd ambtelijke hoogheid. Want het is juist apert tegen-ambtelijk. Het ambt is te allen tijde dienst. En de ambtsdrager weet dat zijn werk gebrekking is en voor verbetering immer vatbaar. Maar deze tegen-ambtelijke hoogmoed verdraagt geen critiek op de preek. En doet alsof met critiek op een bepaalde preek of preekmethode het Woord Gods wordt aangerand.

Dan dreigt de preek in plaats van dienst aan het Woord en aan de gemeente het troetelkind van de dominee te worden en wee wie er iets op aanmerkt. Gevolg is

dat men wel achter 's mans rug veel over de preek te zeggen heeft, maar hij zelf geïsoleerd blijft door een diep stilzwijgen op dit punt. Waar niemand bij gebaat is. We weten wel, dat criticasters het de dominee moeilijk kunnen maken. Hun eeuwige critiek breekt af en maakt dood. Ze dienen te worden wederstaan. Maar van hen dienen wel onderscheiden te worden zij, die zo graag eens met hun dominee over de preek zouden willen praten, omdat ze er zo weinig aan hebben en omdat ze met vragen lopen, die in de prediking nimmer aangeroerd worden. Zúlk een gesprek kan vruchtbaar zijn voor de prediking!

(Wordt vervolgd)

C. P. Plooy.

Geen Tijd

Wat als titel boven dit artikeltje staat is wel echt een uitdrukking van en voor onze tijd. Hoe vaak niet zou per dag de term „geen tijd” gebruikt worden?

Iedereen die wat kan heeft het immers razend druk en daardoor heeft hij voor veel dingen gewoonweg geen tijd. De fabrikant, de directeur, de middenstander, zij komen tijd tekort om aan iets anders te denken dan aan hun zaak. De staf- en de lijnfunctionarissen zijn overbelast, nemen actetassen vol werk mee naar huis en plegen te weinig tijd te hebben voor vrouw en kinderen. Eindelijk, in de langverbeide vakantie moeten zij daar maar eens naar omkijken. De werknemer wordt zo in beslag genomen door zijn dagtaak en de noodzakelijke studie in vakliteratuur, dat hij echt te weinig aan ontspanning, laat staan aan het principiële verenigingsleven kan denken. De zakenman wordt bedreigd door de managerziekte, zijn ega verdiept zich in de best-seller: „Hoe houd ik mijn man in leven?” De kleine man krijgt zijn klachtjes en kwaaltjes en men werkt maar door, in deze welvaartsstaat, tegen de klippen op.

Zijn er nog wel lieden die ergens tijd voor hebben of die er voor nemen? Als je de mensen hoort zou je zeggen van niet. Maar als je ze ziet ga je er wel eens anders over denken. Wij kunnen dat bijvoorbeeld waarnemen als er iets op straat gebeurt, een ongeluk of iets minder ergs. Waar komen toch al die mensen

ineens vandaan? En waar halen ze de tijd vandaan? Want het zijn heus niet alleen winkelende huisvrouwen, rente- en AOW-trekkers of op sensatie beluste loopjongens die „even” staan te kijken. En mensen die een long week-end en een royale vakantie nemen zijn er genoeg, in alle jaargetijden. Het is alles een race met de tijd om de tijd te hebben. Als U de echt-rotterdamse roman „Karakter” van F. Bordewijk gelezen hebt, dan heeft het stellig indruk kunnen maken dat de energieke hoofdpersoon, Katadreuffe, alleen maar aandacht en tijd had voor zijn dagtaak en zijn avondstudie, om eindelijk, na een pijnlijke omweg, advocaat te kunnen zijn. Hij werd een geslaagd man. Maar hij had geen tijd om de liefde van een charmant, flink en intelligent meisje te beantwoorden. Toen hij haar, na jaren, weer ontmoette, was zij al getrouwd en moeder geworden. De geslaagde man had zijn grote kans gemist en zij behield een trek van onuitgesproken leed om haar mond.

Er zijn ook mensen die menen geen tijd te hebben om de liefde van God te beantwoorden. Zij hebben het te druk met dit en met dat, hoogstens willen zij wel eens, bij het naderen van de oude dag, gaan nadenken over „de laatste dingen”, welke de eerste zijn in Gods orde en behoren te zijn in der mensen orde.

Zolang zij jong zijn hebben zij 't te druk met allerlei aangelegenheden. Misschien zelfs wel

legt tussen Zijn overwinning op de Dood en het oordeel over deze wereld, tussen Zijn opstanding en het wereldgericht.

Waarom is het gericht aanstaande, zodra eenmaal de Dood overwonnen is? Wel, dat is heel begrijpelijk. De Schrift leert ons, dat het oordeel zal gaan niet alleen over de levenden, maar ook over de doden. Als het eindgericht aanvangt, dan staan de doden, groot en klein, voor de troon van den Rechter (Openb. 20 : 12). Wie dus het wereldgericht wil houden, zal in staat moeten zijn, ook de doden voor zijn rechterstoel te roepen. Maar de doden zijn in de macht van de Dood; en dus zal eerst die Dood overmeesterd moeten worden. Niemand kan het huis van een sterke binnengaan en hem zijn bezit ontroven, of hij moet eerst dien sterke de baas worden (Matth. 12 : 29). Pas als de Dood overwonnen is, geven Dood en dodenrijk de doden die in hen waren, en kunnen deze laatsten worden geoordeeld (Openb. 20 : 13). Christus' overwinning op de Dood is dus de noodzakelijke voorwaarde voor Zijn komen ten gericht.

Als Johannes Hem in een visioen ziet komen „met de wolken” (Openb. 1 : 7) „als eens mensen zoon” (vs. 13), als Rechter (vgl. vs. 14, Dan 7 : 9), dan hoort hij uit Zijn mond deze woorden: „Ik ben dood geweest, en zie, Ik ben levend tot in alle

eeuwigheden, en Ik heb de sleutels van de dood en het dodenrijk” (vs. 18).

Het is opmerkelijk, dat de apostelen ook meermalen dit verband tussen Christus' opstanding en Zijn komen ten oordeel naar voren brengen. Petrus zegt in Hand. 10 : 40—42 „Dezen heeft God ten derden dage opgewekt... en Hij heeft ons geboden het volk te prediken en te betuigen, dat Hij het is, die door God is aangesteld tot rechter over levenden en doden”. En als Paulus voor de Areopagus spreekt, zegt hij, dat God „een dag heeft bepaald, waarop Hij de aardbodem rechtvaardig zal oordelen door een man, dien Hij aangewezen heeft, waarvan Hij voor allen het bewijs geleverd heeft door Hem uit de doden op te wekken” (Hand. 17 : 31). Ook in Rom. 14 herinnert dezelfde apostel eraan, dat „Christus hier toe gestorven en levend geworden is, opdat Hij èn over doden èn over levenden heerschappij voeren zou” (vs. 9) en hij doet dit in een passage, waarin hij spreekt over het oordeel (vs. 10; vgl. vs. 4).

Men vraagt zich af, of de christenheid dit verband tussen Christus' opstanding en Zijn gericht wel heeft vastgehouden. Waar vinden we het terug in onze belijdenis?

D. Holwerda.

¹⁾ Er is een klein verschil met de vorige teksten: hier staat 'der (niet dezer) wereld'. Verder heb ik deze tekst terwille van de duidelijk-

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. H. Amelink, Langerak.
Dr. W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. J. Stellingwerff, Amstelveen
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Tel. 030-15450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220,
Zeist. Giro 233117.

met zaken van Gods koninkrijk in dit aardse bestel. Dat kan. Ook Christenmensen kunnen geen tijd willen hebben voor het luisteren naar God, voor het zich openstellen voor het werk van Woord en Geest. Doch het gros van de mensen met „geen tijd voor God” moeten we toch buiten de kerkdeuren zoeken. Mijn groningse jeugdvriend Eddy Evenhuis (geb. 1920) vertelt ons in het nevenstaande gedicht over zulk een vrouw. Het gaat over een oude werkster, die manhaftig haar lot in eigen handen wilde houden. Zij vulde haar dagen met arbeid, met ploegen en zwoegen, met ploeteren en bezig-zijn. Zij was wel werks maar niet kerks. Op haar dorp heeft zij ze zeker wel gekend: de hervormde mensen van de grote, de gereformeerde lieden van de kleine kerk. Zij heeft ze zondags naar de kerk zien gaan en uit de kerk zien komen. Tussen de bedrijven door keek zij even naar hen, door het keukenraampje, niet te lang, om maar weer vlug op te schieten met haar „schripp'n”.

heid wat vrij vertaald. Dit geldt met name de uitdrukking 'heeft in Mij niets'. Als men een dergelijke uitdrukking ('A heeft dit en dat in B') bezigt, dan bedoelt men meermalen: 'B heeft dit en dat voor A in petto' of 'B bejegt A zus en zo'. Men vergelijk Joh. 16 : 33 „Dit heb Ik tot U gesproken, opdat gij in Mij vrede hebt”: daar kan men naast leggen Joh. 14 : 27 „Mijn vrede geef Ik u”. En zo vervolgt eerstgenoemde tekst: „In de wereld hebt gij verdrukking”, d.w.z. de wereld (d.i. het ongelovige Israël) bejegt u met verdrukking. Wij zouden in onze tekst ook kunnen vertalen: hij krijgt van Mij niets.

²⁾ J. Lightfoot, *Horae hebraicae et talmudicae in quatuor evangelistas*, Lipsiae, a^o MDCLXXV, wijst er bij de verklaring van onze tekst op, dat in Joodse geschriften de uitdrukking 'overste dezer wereld' inderdaad voorkomt als titel van Samaël, den engel des doods.

Wanneer overigens iemand de vraag zou stellen: 'is de overste dezer wereld dan niet de Satan?', dan zou ik niet in absoluut ontkennende zin willen antwoorden. De dood is geen 'zelfstandige' macht, maar een satelliet van Satan (Hebr. 2 : 14). Als men dan ook t.a.v. de teksten, die wij in ons artikel bespreken, zou willen zeggen: 'de overste dezer wereld' is de Satan, dan zou ik daar desnoods vrede mee kunnen hebben, mits men dan maar ter precisering toevoegt 'in zijn kwaliteit van doodsmacht'. Waar echter de Schrift de Dood toch ook personifiëert en als apart wezen van Satan onderscheidt, zo goed als het Beest en de Valse Profeet van hem onderscheiden worden zonder nochtans machten-los-van-hem te zijn (zie Openb. 20 : 14, boven genoemd: de Dood wordt in de poel des vuurs geworpen, waar Duivel, Beest en Valse Profeet reeds zijn, vgl. vs. 10), doet men m.i. beter eenvoudig te zeggen: de Overste dezer wereld is de Dood.

(Groningse uitdrukking voor bedrijvig bezig zijn). Zij heeft het hare gedacht van de groven en de fijnen en de blijde boodschap van het door Jezus volbrachte werk zal haar niet onbekend zijn geweest. Toen is zij onvcrwachts, onder haar huishoudelijke bezigheden, weggeroepen. De volgende dag hebben ze het in haar dorp verteld: „Vrouw Bulthoes is ook oet tied, zo moar onner et eerdappel-schil'n”.

Toen zij „uit de tijd” geraakte was haar laatste daad er een van uiterste afweer. Zij wilde met haar werkhanden de genade, de vrij spraak, de vrede wegduwen. De dood kon zij niet meer tegenhouden. Maar zij weigerde „dood te vallen voor de genade”, zoals ze het zo mooi hier op de Zuid-Hollandse eilanden zeggen.

En daarmee is dit korte, aangrijpende gedichtje uit.

Het is een steil gedichtje, over een steile vrouw, ondanks alles groot in haar afweer, groot in haar vasthouden aan eigen vorm en stijl.

Wat moet het eenzaam om haar heen geweest zijn. We horen ook niets over een woord van dank, tegen haar gesproken door man of kinderen. Het sprak immers allemaal zo vanzelf, dat zij maar altijd in touw was?

Maar de vraag mag ons niet loslaten, wat deze vrouw, die vermoedelijk „rood” stemde, heeft gedacht van de gereformeerden in haar omgeving. We moesten er maar eens de tijd voor nemen om daarover na te denken.

Rotterdam

P. A. Hekstra.

ONVERWACHT ONTSLAPEN

*Zij is het leven doorgedropen
en duldde niet, dat één haar droeg;
zij wilde op geen hemel hopen,
de tijd was haar niet lang genoeg
om klaar te komen hier beneden —*

*Traag is zij van haar stoel gegleden,
aardappels rolden uit haar schoot;
tusschen de schillen lag zij dood,
haar handen werden nors den vrede.*

Eddy Evenhuis

BOEKBESPREKING

Ds C. Moens: **Vreugde in het ambt.**
J. H. Kok N.V., Kampen. Gebonden
f 3,95.

Zoals de titel al doet vermoeden, houdt dit boekje zich bezig met de kerkelijke ambten. Een enigszins duidelijker beeld van de inhoud geven misschien de opschriften van de belangrijkste hoofdstukken: De roeping tot het ambt; De bevestiging in het ambt; De ambtsdrager en zijn gezin; Specialisatie; Kerkeradsvergaderingen; Het einde van de ambtsperiode.

De schrijver haalt heel wat overhoop in 114 bladzijden. Meer dan nodig is voor het doel dat hij op het oog heeft. In de inleiding zegt hij: „Met name heeft mij al lang bezig gehouden de vraag naar de onderlinge verhouding tussen persoon en ambt”. En, nadat hij enkele vragen heeft genoemd die op deze verhouding betrekking hebben: „Het is de opzet van dit boekje om met deze vragen ernstig bezig te zijn en om althans tot een begin van beantwoording te komen”. Maar ik geloof niet dat de schrijver er in geslaagd is, zich op dat doel te concentreren, zichzelf en ons precies duidelijk te maken, waarom het gaat en duidelijk de weg af te tekenen, waarop we verder komen. Er zit weinig „lijn” in en het is allemaal nogal slordig.

Dat betreft niet slechts het boekje als geheel. Hetzelfde moet gezegd worden van de onderdelen. Een sprekend voorbeeld geven de blz. 31-34. Drie maal achter elkaar komt daar Hand. 13 : 2 ter sprake. Eerst wordt naar deze tekst verwezen om duidelijk te maken dat onmiddellijk na Christus' hemelvaart de gemeente werd ingeschakeld bij de verkiezing van ambtsdragers: de gemeente „wijst aan”, „stelt voor”. Een bladzijde verder wordt gesproken over Paulus en Barnabas, „die — op directe aanwijzing van de H.G. — worden afzonderd en daarna uitgezonden”. En dan, op blz. 34: „Zeker, we kunnen zeggen dat het hier gaat om een regelrechte aanwijzing door de H. Geest, maar is het ons wel opgevallen dat de gemeente getekend wordt als een vastende en biddende gemeente bij de dienst des Heeren?”

Wanneer reeds Schriftgegevens zo slordig gehanteerd worden, kan er moeilijk veel positiefs uit de bus komen. Die slordigheid leidt dan ook tot zeer aanvechtbare beweringen. Op de blz. 91-92 gaat het over de vraag, wat een kerkeradsvergadering eigenlijk behoort te zijn. En dan volgt deze redenering: Een kerkeradsvergadering is een samenkomst van geroepen; als geroepen bij elkaar komen, zal er een versterking van het persoonlijk roepingsbesef „doorleefd” moeten worden; de kerkeradsvergadering dient dus iets te betekenen voor de personen van de ambtsdragers. Dat laatste zal wel niemand ontkennen. Maar is zó nu het doel van een kerkeradsvergadering omschreven, het „allereerste doel” nog wel (blz. 92)?

Is er dan niets goeds van dit boekje te zeggen? Gelukkig wel. Er worden mooie dingen in gezegd. Ik denk met name aan het hoofdstuk over de ambtsdrager en zijn gezin en aan het laatste hoofdstuk over het einde van de ambtsperiode. En er zou nog wel meer te noemen zijn: dingen, die je tot nadenken stemmen; opmerkingen, vingerwijzigingen waarvoor je dankbaar bent en waardoor je het ambt van anderen en van jezelf weer nieuw gaat zien en leert breken met de verstarring, waarvoor de schrijver — terecht — zo bang is.

Maar die bloemen gaan verscholen onder veel onkruid. Wie een ruiker wil verzamelen zal eerst aan het wieden moeten slaan. Een troost is dat zelfs één bloem de moeite van het wieden waard kan zijn.

J. Keuning.

* * *

Dr I. A. Diepenhorst, **In de schaduw der vernietiging**, Wageningen, 1962.

Zolang de bom nog niet is gevallen, zal er geschreven worden over de verschrikkingen van een kernoorlog. Prof. Diepenhorst heeft zich ook onder de auteurs op dit gebied geschaard. Of het nu gaat over reclametelevisie of inwendige zending, de amsterdamse hoogleraar laat zijn rollende volzinnen aanrukken om er het zijne van te zeggen. In deze kleine studie biedt hij een belangwekkend overzicht van allerlei aspecten van het probleem van een oorlog met kernwapens. De ondertitel luidt: het probleem van de moderne oorlog.

In het Ten geleide merkt de auteur op, dat het in zijn bedoeling ligt „een beknopt, voor elke belangstellende Nederlander begrijpelijk betoog te ontwikkelen, dat wars van alle zucht tot sensatie, zich enerzijds baseert op de klare feiten en niets verfraait aan een rauwe werkelijkheid, en dat daarnevens poogt te toetsen aan normen, in erkenning van de plicht, een evangelisch verantwoorde oplossing te vinden”.

De achtergrond is, dat het thans in de macht van de mens ligt om voorgoed het grootste deel van de mensheid uit te roeien. De moderne wapens hebben de oorlog „gecriminaliseerd” (Gollwitzer). Diepenhorst stelt, dat van de onafwendbaarheid van een nieuwe oorlog niet algemeen gesproken wordt: „Zoals ziekte zich bestrijden, terugdringen en onderdrukken laat, zou dit ook met de krijg mogelijk zijn” (41). Dat neemt echter niet weg, dat de situatie, die ontstaan is na de laatste oorlog, die van het nucleaire evenwicht, zeer gevaarlijk is. De kernmachten moeten er steeds op bedacht zijn met elkaar gelijk te blijven. Dit vindt uiteraard plaats in een sfeer van spanning, waarin een kleine vergissing de meest fatale gevolgen kan hebben. In de pers vernemen we zo nu en dan wel eens berichten, als zou bijna, per ongeluk, het bevel tot de „druk-op-de-knop” gegeven zijn, op grond van onjuiste radarinterpretaties bijv. Van de staatslieden, die verantwoordelijk zijn voor het politiek-militaire beleid wordt dus veel gevraagd; deze staatslieden zijn, meent Diepenhorst, geen bijzondere genieën, volksopvoeders kunnen ze nauwelijks genoemd worden.

Diepenhorst geeft toe, dat het volkenrecht tot verduurzaming van de vrede nog weinig vooruitgang gemaakt heeft. Veel verder dan de overtuiging, dat geschillen langs vreedzame weg behoren te worden opgelost, is men nog niet gekomen, het volkenrecht hinkt achter de praktijk aan.

In hoofdstuk 7, De Bijbel en de oorlog, wijst de schrijver er op, dat men zeer voorzichtig moet zijn met het trekken van conclusies uit gegevens van de Schrift. Oude en Nieuwe Testament gaan beide uit van de oorlog als een bestaand feit. Maar daarmee is nog niet gezegd, dat besloten kan worden tot verwerping of aanvaarding van oorlogsgeweld, zonder op achtergrond en bedoeling van de verschillende bijbelplaatsen acht te slaan. De conclusie van Diepenhorst is, dat de oorlog zich niet in het middelpunt van het bijbels getuigenis bevindt. „Al is er in Oude en Nieuwe Testament veel van oorlog sprake, in de boodschap van het heil neemt hij geen overwegende plaats in. Hij behoort geheel tot de dingen, die voorbijgaan” (79). Het onderscheid van aanvalsoorlog en verdedigingsoorlog is weinig vruchtbaar. Ook van de hantering van het begrip noodweer verwacht hij

weinig; in het verkeer van mens tot mens is het wel bruikbaar, in de betrekking van volk tot volk levert het moeite op. De vraag, welke conclusies de Bijbel ten aanzien van de oorlog toelaat, laat hij verder open.” Veel blijft er in de oorlog raadselachtig, meer nog tegennatuurlijk”, verzucht hij aan het einde van het hoofdstuk.

In het algemeen is dit de teneur van deze studie. Diepenhorst confronteert ons met allerlei problemen, die samenhangen met een kernoorlog. De oplossing kan hij echter ook niet geven en hij pretendeert dat ook in het geheel niet. In het laatste hoofdstuk, Uitzicht, noemt hij een aantal zaken, die mogelijkerwijs tot een oplossing kunnen bijdragen. Hij verwacht iets van de Verenigde Naties, van een gaan in de richting van internationale controle en van beperking van nationale soevereiniteit. Meer bemiddelde volken kunnen zich verantwoordelijk tonen in de hulp aan economisch-behoefte landen. Het wantrouwen zal dan misschien verminderen, de innerlijke gesteldheid verbeteren. Eerder wees hij er reeds op, dat getracht moet worden voortgang te maken met de vreedzame toepassing van de kernenergie, op grond van het in 1956 geschapen Statuut voor een internationale atoomorganisatie van de Verenigde Naties.

Dat men het boek met een lichte teleurstelling terzijde legt is niet de schuld van de schrijver. Het probleem, dat hij aansnijdt is dermate ingewikkeld, dat geen mens alle consequenties ervan kan overzien.

De zekerheid van het geloof, dat wij in Gods hand zijn en dat wij moeten werken en bidden voor de vrede, zonder de fatalistische instelling, dat een oorlog tóch onontkoombaar is, is het laatste dat de schrijver ons kan meegeven.

In een bespreking van dit boek in de Nieuwe Rotterdamse Courant (25-8-'62) merkt Prof. Röling op, dat er ook behoefte aan is, dat er geschreven wordt uit de mogelijkheid van de wetenschap. Over de pogingen, die van wetenschappelijke zijde ondernomen worden (de studie van oorlog en vrede: polemologie) rept Diepenhorst in het geheel niet. Dit kan inderdaad betreurd worden, omdat de laatste jaren van deze kant nogal het een en ander gepubliceerd is, dat zeker de aandacht verdient. Wellicht is er nog eens gelegenheid hierop afzonderlijk terug te komen. Prof. Diepenhorst verdient in elk geval onze dank voor het feit, dat hij deze publicatie het licht deed zien.

Jac. van Weringh.

PERSSCHOUW

CALVIJN, DE MAN VAN DE VERENIGING DER KERKEN

II.

In het nu volgende deel van zijn artikel beschrijft Cadier wat Calvijn gedaan heeft ter bevordering van de eenheid der kerk.

Maar, daar het beginsel van de Eenheid der Kerk van Christus was vastgesteld en Calvijn verzekerde dat dit beginsel met de grootste zorg moest worden toegepast, hoe heeft hij dan getracht die zorg voor eenheid te doen blijken; hoe is hij een man van de eenheid geweest?

Laten we allereerst zeggen dat Calvijn deelgenomen heeft aan de godsdienstgesprekken die, als poging tot verzoening, in 1540 en 1541 tussen Rooms en Protestanten zijn gehouden, voordat de fronten te zeer gemarkeerd waren. Deze gesprekken zijn voor de geschiedenis der Reformatie van het grootste belang. Ze tonen aan dat die mannen niet koppig waren en van te voren al tegenstanders van elke poging tot ontmoeting. Onder die bemiddelaars hadden twee mannen een grote invloed, Melancthon en Bucer, beide van een brede theologische ontwikkeling en van broederlijke zin. Calvijn nu, die bij hen vergeleken nog zeer jong was (nauwelijks dertig jaar), werd al heel spoedig hun vriend en schaarde zich aan hun zijde in dat zoeken naar de Eenheid der Kerk. Wel moet erkend worden dat deze godsdienstgesprekken een politieke achtergrond hadden. Keizer Karel de Vijfde wenste vrede in Duitsland en wilde sterk staan in zijn strijd tegen de Turken. Maar die gesprekken liepen uit op een mislukking. Calvijn woonde ze evenwel bij en speelde er een belangrijke rol. Laten wij eens horen hoe hij de Acta van het gesprek te Regensburg (1541) inleidt. „Er zijn onder alle natieën verscheidene godvruchtige mannen die oprecht de waarheid Gods beminnen en de uitbreiding van Zijn Koninkrijk begeren, die van de ene dag op de andere uitzien wanneer het de Heere zal behagen Zijn Kerk tot de oude toestand terug te brengen, en als het ware onmiddellijk het oor te luisteren leggen wanneer zij horen dat er zich enige mogelijkheid voordoet tot Kerkherstel, maar er zijn in de wereld ook vele zwakken die geen beslissing durven nemen betreffende de te kiezen weg, totdat er een reformatie tot stand komt door het gemeenschappelijke gezag van hen, aan wie God de macht en de regering over de Christen-

heid heeft toevertrouwd. Nu meende ik, dat het een voor alle Christenen goed en profijtelijk werk zou zijn, de samenvatting op schrift te stellen van wat onlangs op de bijeenkomst te Regensburg behandeld is door de gezamenlijke staten van het rijk, betreffende de godsdienstgeschillen. Zo zullen de eersten reden hebben om zich getroost te gevoelen en zich in onze Heere te verheugen, ziende dat de waarheid van het Evangelie, ondanks de aanvallen van Satan, onderdrukt noch overwonnen is, maar eerder bevorderd wordt; en de laatsten zullen door wat daar gebeurd is erkennen, dat het verloren tijd is zijn hoop op mensen te stellen, zoals hun duidelijk zal blijken, zo zij het licht Gods ontvangen wanneer het hun geschonken wordt, zonder rechts of links te kijken, hoe de wind waait." Deze woorden verplaatsen ons precies in de toestand van die tijd: mensen die luisteren, klaar staan alle middelen aan te grijpen die hun voor de verbreiding van het Evangelie worden geboden, maar daarbij geen bedriegelijke hoop koesteren.

Tijdens die godsdienstgesprekken ontmoette Calvijn Melancton, die grote vriendschap voor hem opvatte, en Bucer, de man uit Straatsburg waarvan hij de voorafgaande jaren reeds zoveel had geleerd. Ook ontmoette hij de Rooms-Katholieke doctoren Pighius, die hem daarna in zijn geschriften zou aanvallen en Kardinaal Contarini, de Pauselijke legaat, een gematigd man.

Maar niet alleen bij een poging tot verzoening tussen de opkomende reformatie en de Roomse Kerk was er sprake van een mislukking en bleef de afscheiding gehandhaafd; maar eveneens in deze opkomende reformatie zelf, waarin verschillende Kerken werden gesticht die op bepaalde punten van de leer verdeeld, en reeds in onderlinge strijd gewikkeld waren. In 1522 betreft dat de ultra-spiritualisten, de anabaptisten, de profeten. Zij menen dat Luther in zijn reformatie niet ver genoeg is gegaan, dat men zich aan de leiding van de Geest moest overgeven, een nieuwe maatschappelijke orde, een Christelijk communisme moest stichten. Carlstadt, een der theologen uit Wittenberg sluit zich bij hun beweging aan en verleent hun zijn steun. Luther, die het gevaar ziet, dat het begin van de Reformatie bedreigt, verlaat met levensgevaar zijn schuilplaats op de Wartburg, begeeft zich opnieuw naar Wittenberg en brengt daar rustig en met gezag het Woord. Maar de anabaptistische beweging zette door en liep in 1535 uit op het beleg van Munster. Dat was een eerste sectarisch verschijnsel. Calvijn trachtte dat te stuiten. Hij bracht te Straatsburg een groot aantal anabaptisten tot de Kerk der Reformatie terug en huwde de weduwe van de anabaptist, Idelette van Buren.

In 1529 openbaart zich een nieuwe scheiding. Er heeft te Marburg een godsdienstgesprek plaats over de Avondmaalskwestie tussen Luther en zijn vrienden Melancton, Jonas, Oslander, Brenz en anderen enerzijds, en Zwingli Oecolampadius, Bucer en Hedio anderzijds. Het geschil liep over de wijze waarop Christus in het sacrament des Avondmaals aanwezig is. Zonder het Roomse dogma van de transsubstantiatie, dat leert dat op het ogenblik der wijding van brood en wijn het wezen van het brood wordt veranderd in het lichaam van Christus, te aanvaarden, verdedigde Luther de daar niet veel van verschillende leer der consubstantiatie, die zegt dat het wezen van het brood en het wezen van het lichaam van Christus naast elkaar bestaan en aanwezig zijn in het brood. Zwingli en zijn vrienden wezen deze consubstantiatie af en zagen in het sacrament een geestelijke aanwezigheid, zich beroepend op het woord van Christus (Joh. 6 : 63): „De Geest is het die levend maakt; het vlees doet geen nut". Het gesprek droeg een pijnlijk karakter en bleek tenslotte mislukt. Luther weigerde Zwingli de hand der gemeenschap en verklaarde: „Wij zijn niet van dezelfde geest". De Reformatie was in haar begin al verdeeld. De Kerk van Wittenberg en die van Zürich stonden tegenover elkaar. De mislukking van het gesprek te Marburg maakte een pijnlijke indruk. Calvijn vertelt zelf dat hij er kennis van kreeg toen hij in 1529 zich voor de Evangelische beweging begon te interesseren, maar dat deze twistgesprekken zijn ijver bekoelden. Twaalf jaar later zag Calvijn de kwestie opnieuw onder de ogen in zijn **Korte Verhandeling over het Heilig Avondmaal**, in 1541 te Genève gepubliceerd. Hij stelt vast dat deze twist tussen de twee grote figuren van de Hervorming een oorzaak van beroering is geweest. Toch was ze onvermijdelijk, want tot dat ogenblik waren ze nog niet verder gekomen dan het stamelen van een gedachte die haar juiste weergave zocht. Met een opmerkelijke zekerheid toont Calvijn aan dat men het begrip „substantie" aan de scholastiek moet overlaten en moet spreken over de aanwezigheid van Christus, het deel hebben van de gelovigen aan de persoon van de Christus. Hij verlaat het statisch terrein der definities en zoekt in de kracht der ontmoeting van Christus met de gelovigen in het teken van de heilige maaltijd en door de werking van de Heilige Geest de ware betekenis van het Avond-

maal. Laten wij op de profetische waarde van deze gedachte van Calvijn de volle nadruk leggen. Heden ten dage is het substantiebegrip verdwenen uit het theologisch denken, weggevaagd, evenals de materie uit de nieuwe theorieën der natuurkunde, die leren dat alles beweging is. De begrippen der XVIe eeuw hebben afgedaan en de termen transsubstantiatie en consubstantiatie zijn verouderd. Het begrip substantie moet door dat van aanwezigheid vervangen. Calvijn is, door te verzekeren dat Christus, door de werking van de Heilige Geest levend aanwezig is in het sacrament van het Avondmaal, modern in zijn dynamische opvatting van het sacrament. „Het moet ons voldoende zijn, zegt hij, dat er broederlijke liefde en gemeenschap tussen de Kerken is, en dat allen zover tot overeenstemming gekomen zijn als nodig is om naar het bevel Gods zich gezamenlijk te verenigen. Wij belijden dus allen eenparig dat, wanneer wij het Sacrament in geloof ontvangen, volgens de instelling des Heeren, wij waarlijk deelgenoot zijn gemaakt van het eigen wezen van het lichaam en bloed van Christus. (Het woord wezen wordt nog gebruikt, maar wordt verduidelijkt door het woord deelhebben, dat de beweging van de ontmoeting weergeeft met Christus in Zijn persoon, daar lichaam en bloed de werkelijkheid van deze persoon aangeven.)

Hoe dat geschiedt, kon de een beter beredeneren en duidelijker uiteenzetten dan de ander. Zoveel is zeker, dat ter ener zijde, om alle vleselijke fantasieën uit te sluiten, wij de harten opwaarts in de hemel moeten verheffen, en niet denken dat de Heere Jezus zozeer vernederd is, dat Hij ingesloten is onder enige, aan verderf onderhevige, stoffen. Ter andere zijde moeten wij, om niets af te doen van de doeltreffendheid van deze heilige verborgenheid, bedenken dat zij gewerkt wordt door de verborgen en bovennatuurlijke kracht Gods, en dat de Geest Gods de band is van deze gemeenschap, waarom zij dan ook geestelijk genoemd wordt.⁴⁾

Luther heeft deze verhandeling gelezen en verklaarde: „Als Oecolampadius en Zwingli de kwestie op dezelfde wijze hadden behandeld, zou de strijd noch zo langdurig, noch zo bitter zijn geweest". Toch heeft hij niets gedaan om met deze nieuwe begrippen en met nieuwe mensen een godsdienstgesprek te hervatten dat de verloren eenheid zou kunnen hebben herstellen.

Dat evenwel poogde Calvijn.

C. V.

Over „Eindhoven" (vervolg)

En het kerkrecht?

Hoe moet dat nu alles kerkrechtelijk? Heeft een plaatselijke kerk wel het recht een predikant van een ander kerkverband officieel toe te laten tot het voorgaan in de Dienst des Woords?

Onze kerkorde kent allerlei bepalingen dat iemand niet zo maar tot het predikambt wordt toegelaten. Daar komen examens en attesten aan te pas. En Eindhoven laat nu zo maar de vrijgemaakte ds. v. d. Brink op de christelijke gereformeerde kerk toe?

Vier dingen wil ik daarover opmerken.

a. Terecht eist onze kerkorde een scherp toezicht op toelating tot de kerk. De kerkorde denkt daarbij aan de situatie van kerken die in één verband leven. De kerkorde voorziet echter in het geheel niet als het gaat over een vereniging van twee kerken. Bijzondere omstandigheden vragen om bijzondere maatregelen. Zo heeft Eindhoven vrijmoedigheid gevonden in deze bijzondere omstandigheden ook de bijzondere beslissing te nemen de predikant van een kerk, waarmee we op één fundament staan, toe te laten tot de kerk.

b. Goed, bijzondere omstandigheden kunnen bijzondere maatregelen buiten de normale orde om rechtvaardigen. Maar is dat niet de taak van een meerdere vergadering? Minstens toch een classis? Een enkele meent misschien dat eigenlijk alleen de Generale Synode daarover te beslissen heeft.

Maar gaat een kerkeraad niet buiten zijn boekje door dit op eigen houtje klaar te maken. Wat betekent dan het verband der kerken?

Op die vragen is te antwoorden, dat in het gereformeerde kerkrecht nu eenmaal de spanning bestaat tussen de autonomie, de algehele zelfstandigheid, van een plaatselijke kerk en het gezag van de meerdere vergaderingen. De plaatselijke kerken hebben inderdaad een deel van het gezag van de kerkeraad vrijwillig overgeheveld naar de meerdere vergaderingen. Hoe ver strekt nu dat gezag? Juist nu het gaat om een elkaar vinden van twee kerken van gereformeerde belijden? Terecht heeft onze Generale Synode van 1962 niet kunnen besluiten tot verenigen. De plaatselijke kerken zijn er niet rijp voor. Ons bezwaar tegen de vereniging van 1892 gold het hiërarchisch karakter van deze vereniging. De plaatselijke kerken waren er niet genoeg in gekend.

In onze kring is in dit verband ook steeds ge-

wezen op de autonomie van de plaatselijke kerk.

In de brochure „Voor Waarheid en Recht" schrijft ds. H. Janssen: „Want dat is in de Verenigingsactie toch feitelijk de zaak geweest, zij ging buiten de plaatselijke gemeenten of kerken om, en die waren het toch juist die met elkander verenigen moesten. Geen deputaten, geen Synodes en geen classes en geen twee groepen en bloc, maar twee plaatselijke kerken moesten samensmelten, d.i. tot één worden", pag. 57 en 58.

Als we deze lijn van ds. Janssen vasthouden, is dus de zaak van vereniging primair een zaak van de plaatselijke kerken. Als zodanig heeft Eindhoven die zaak grondig behandeld en onder eigen verantwoordelijkheid besluiten genomen, die alleen de plaatselijke verhoudingen betreffen.

c. Zeer uitdrukkelijk heeft het getuigenis van beide kerkeraden, dat onlangs tot de kerken is uitgegaan, de zaak van het kerkverband aan de orde gesteld. Onze kerkeraad heeft daarin uitgesproken naar schuldige plicht volgaarne te willen samenleven met de christelijke gereformeerde kerken. Vandaar dat besloten is dat alle maatregelen een interimskarakter zullen dragen. Hebben we enerzijds als gemeente in de huidige plaatselijke situatie gemeend een daad te moeten stellen, anderzijds hebben we ter wille van het verband niet besloten tot een plaatselijke vereniging. Dan zouden we ons geïsoleerd hebben van het verband. Eindhoven heeft en gebruik gemaakt van haar rechten als autonome kerk, en terdege rekening gehouden met haar plichten en roeping ten opzichte van het kerkverband.

d. Laten we het kerkrecht niet gebruiken om een zo'n belangrijke zaak als de eenheid van Christus' kerk, te torpederen.

Er wordt zo vaak gebeden, ook in onze kerkdiensten, om de eenheid van die in Christus geloven. Wat zien we weinig zegen bij al die verbodskeling op het gereformeerde erf.

In Eindhoven is héél voorzichtig een klein scheurtje geheeld. Nu blijkt de kerkeraad van Eindhoven opeens als een soort beroerder Israëls te fungeren.

Laten wij allen onszelf onderzoeken. Is de geëldheid der Kerk ons een smart? Trekken we het ons aan dat Christus' naam er om gelasterd wordt? Als het ons echt tot smart is zullen we dan niet voorzichtig zijn in ons oordeel. God van de hemel geve ons allen wijsheid om op de juiste wijze in deze tijd te bouwen aan de muren van Sion.

Met vreugde namen we dit bezonnen, in Schriftuurlijke zin echt-vrome artikel over. In deze weg, en, wat nog méér zegt, in deze ootmoedige gezindheid, moeten we de eenheid zoeken van alle kerken en gelovigen die de Here in oprechtheid naar de Schriften liefhebben en dienen.

C. V.

De zending op Irian (Nieuw-Guinea)

Met spanning zien wij uit naar de ontwikkeling der dingen op wat vroeger Nederlands Nieuw-Guinea was. Vooral vragen we ons af hoe het met de zending daar zal gaan. In het laatste nummer van de berichten van de „Rheinische Mission" vond ik de volgende brief van een van de zendelingen van dit genootschap. Zoals men wellicht weet heeft de „Rheinische Mission" enorm veel gedaan aan de zendingsarbeid in het voormalige Ned. Oost Indië. Haar zendelingen werkten o.a. in Batakland en op Nias. Hier is de brief. Hij is geschreven in januari van dit jaar.

„In december nam ik deel aan een bijeenkomst van de synode van onze kerk in Kota-Baru (het vroegere Hollandia, C. V.). Ik kan op deze plaats niet breedvoerig ingaan op de besprekingen en de resultaten daarvan. Ik wil alleen medelen dat de synode zich intensief heeft bezig gehouden met de situatie, de taken, de mogelijkheden van de zendingsarbeid op West-Nieuw-Guinea onder de gewijzigde omstandigheden. Onder de druk van deze veranderde omstandigheden hebben de nederlandse zendingsarbeiders bijna zonder uitzondering het land verlaten. Van begin maart af zullen alleen nog maar enkele docenten in het land zijn.

Behalve het Baliem en het Jalimogebied heeft onze kerk ook nog enkele andere grote gebieden. Ter synode werd schrikwekkend duidelijk dat deze gebieden momenteel zonder geregelde verzorging en leiding zijn. De synode nam mij in de leiding der Kerk op om de zendingsarbeid in het gehele land opnieuw te ordenen en te leiden. Dat brengt veel nieuwe taken met zich mee, waartoe o.a. ook behoort het zoeken van hulp. Het oude contact met hollandse kerken en zendingsinstanties is niet afgebroken, maar zal zeer worden beperkt. Wij moeten dit nuchter zien en ons zo goed mogelijk aanpassen aan de gegeven omstandigheden. De eerste contacten met andere kerken en zendingsinstanties zijn reeds aangeknoopt. In ieder geval kunnen wij voor de naaste toekomst op enige nieuwe medewerkers rekenen: de Presbyteriaanse Kerk in de

U.S.A. heeft een docent beloofd, de Bazelse Zending zendt een zendingarbeider naar hier. Hij moet het werk in de Baliemvallei overnemen; de Episcopale Kerk in Australië vroeg of wij hulp nodig hadden; Indische Kerken (o.a. de Niassische Kerk) helpen met onderwijzers, die ten dele reeds hier zijn gearriveerd; een predikant op Ceylon las mijn rondschrift met de bede om hulp (hoe kwam deze brief op Ceylon? Dat is me een raadsel) en bood zichzelf aan; in Barmen staan twee zusters en twee landbouwonderwijzers klaar om af te reizen — ik geloof niet, dat God deze op het ogenblik zo hulpeloze kerk lang alleen zal laten. De samenwerking met de andere zendingen in het land begint merkbaar beter te worden —, het geloven draagt vrucht!

Duidelijk is wel dat de Rheinische Mission, die oorspronkelijk alleen op het Baliem — en het Jalimo-gebied gerekend had, op zijn minst voorlopig, in de plaats tredend van de hollandse zusterkerken, veel nieuwe taken moet overnemen, waarmee zij voor enkele maanden nog niet kon rekenen. Dit vereist een versterkte inzet en zorg door de kerk in het Moederland. Nadere berichten hierover zullen binnenkort door de leiding van de zending worden meegedeeld.

Wij zelf zullen naar Kota Baru verhuizen. Totdat P. Zimmermann aankomt zal ik geregeld naar Wamena vliegen om de arbeid daar te steunen. God zij gedankt daarvoor dat wij veel trouwe medewerkers hebben, zodat wij ons over de voortgang van het werk geen zorgen behoeven te maken.

Zending Immer en Dr Vriend zullen vooreerst in Jalimo blijven. Deze rondschriftbrieven zullen ook in den vervolge verzonden worden, van nu aan met een wat ruimere gezichtskring omdat werk en belangstelling van nu af meer de gehele evangelische kerk van West-Nieuw-Guinea gelden."

De schrijver van deze brief is Paul Gerhard Aring.

In een onderschrift deelt de redactie van de „Berichte" mee dat op een bede om hulp reeds velen zich hebben opgegeven om op Nieuw-Guinea in de zending te gaan arbeiden. Voor 't moment zo schrijft de redactie zijn er nog zendelingen, predikanten en verpleegsters nodig. Zodra er ook weer andere krachten nodig zijn zal ze het de vrienden van de Rheinische Mission laten weten.

In deze „Berichte" lezen we ook dat de „Rheinische Mission" in 1961 aan giften enz. ontving 2.967.493 Mark!

C. V.

KERKNIEUWS

Beroepen te Zevenbergen (N.-Br.), kand. D. J. van Stelten te Kampen; te Abbotsfort (Brits Columbia), Canada, J. Mulder te Carmen (Man, Canada); te Kantens, D. J. van Stelten, kand. te Kampen.

Bedankt voor Hillegersberg-straatweg: J. van Bruggen te Ruinerwold-Koekange.

Aangenomen naar Schildwolde, R. te Velde te Ommen.

Jubilea.

De kerk van Oldehove herdenkt dat het op 7 juni honderd jaar geleden was dat daar de ambten opnieuw werden ingesteld.

Ds. M. Brandes

Zondag 2 juni j.l. werd Ds M. Brandes van Daarlerveen bij het uitgaan van de kerk door een passerende auto gegrepen. Hij liep hierbij een hersenschudding op, ten gevolge waarvan hij enkele weken zijn werk niet zal kunnen verrichten.

De kerk op Oost-Soemba

De Raad van de Geref. Kerk van Zwolle ontving op 29 mei 1963 een schrijven van de zusterkerk op Oost-Soemba, Wualanda-Mangili, d.d. Wualanda, 4 mei 1963.

In de brief van de Kerk te Wualanda-Mangili, zo schrijft de kerkeraad van Zwolle, treft ons vooral de droeve mededeling, dat één van de evangelisten, br. L. Rawambani, door de Heere tot Zich geroepen werd. Dat was al op 9 maart 1962. Goeroe Linggu Rawambani was de jongste van de vijf cursisten van de Evangelistenschool te Katoraku op Oost-Soemba, aan wie op 4 okt. 1960 het diploma mocht worden uitgereikt. O.l.v. de toenmalige leider der school, ds. C. van Kalkeren, en enige taalleraars beëindigde hij de eerste cursus aan deze school. Op verzoek van zijn vader, goeroe H. Meha van Wualanda, werd hij te werk gesteld in de nieuwe wijk dezer gemeente, Matawai Maloka. Hij had hier pionierswerk te verrichten. Gedurende 16 maanden mocht goeroe L. Rawambani, die op 7 april 1931 te Wualanda geboren werd, hier werken. Zij, die deze bescheiden werker van nabij hebben gekend, zien hem met weemoed na, nochtans

verblijd, dat de HEERE hem op deze post heeft willen gebruiken, zolang het Hem behaagde. Intussen gaat het werk in de vier wijken van deze gemeente gestadig voort. Goeroe H. Meha in Wualanda. Hulp-evangelist Umbu Pariamalinaja in Mburung. Hulp-evangelist Karel Radjah te Baingu. Ook in Matawai-Maloka. Voor welke plaats men een nieuwe werker zoekt. Hier geeft een ouderling de catechisaties. Ondanks de moeilijkheden, die door de stijgende prijzen voor levensmiddelen en kleding, worden veroorzaakt. Vergeleken bij de begroting van 1961 hebben de goeroes aan tractement in 1963 van 100-150% meer nodig! Wijze de Here op Zijn tijd een nieuwe goeroe voor Matawai-Maloka aan uit de negen leerlingen van de nieuwe cursus aan de Evangelistenschool te Katoraku, welke onder leiding staat van Ds. L. Kondamara en goeroe Umbu T. Rawambaku.

Zendingmogelijkheden Durban

De kerkeraad van de „Gereformeerde Kerk in Durban" (Zuid-Afrika) verzocht Ds J. Vonkeman aan de Gereformeerde Kerken te willen mededelen dat goede zendingmogelijkheden bestaan onder de 285.000 Indiërs in Durban, voor het merendeel aanhangers van de Islam. Onder hen wordt vrijwel nog geen zendingwerk verricht. Ook de genoemde Gereformeerde Kerk is niet in staat iets te doen aangezien al haar krachten gevraagd worden voor werk onder de Zoeloos. Dringend wordt de Gereformeerde Kerken verzocht deze zendingmogelijkheid te overwegen. Voor inlichtingen wende men zich tot Ds P. J. de Klerk, P.O. Box 2393, Durban, Zuid-Afrika of tot Ds J. Vonkeman, Bisschopsweg 172 te Amersfoort (tot 31 juli).

Theologische Hogeschooldag 1963

De Commissie ter voorbereiding van de Theologische Hogeschooldag maakt bekend: dat de bidstond voor de Theologische Hogeschool zal worden gehouden, zo de HEERE wil, dinsdag 24 september a.s. des avonds 8 uur in de Nieuwe Kerk en voorts dat de Theologische Hogeschooldag is bepaald op woensdag 25 september a.s.

Dr. H. R. Rookmaaker te Leiden verzoekt ons te berichten dat zijn gironummer is 173747. Dit in verband met bestellingen van de bijbelstudies van Dr. Schaeffer.

ADRESSEN:

Zoetermeer: kerk, P. Vermeer, Stationsstraat 164; diaconie, M. Bloem, Schinkelweg 35. Voorziening Dienst des Woords: J. Clement, Stationsstraat 81, tel. (01790) 3522.

Winterswijk: Ds K. H. de Groot, Zuilenestraat 30, tel. 05430 - 3816; scriba, J. Elzinga, Molenstraat 20, Winterswijk.

Kerkdiensten in Heerde

In afwijking met hetgeen vermeld staat in „het kerkelijk handboek-1963" zijn de aanvangstijden van de kerkdiensten in Heerde als volgt:

t/m 18 aug. '63: 9.30 en 16.00 uur;
vanaf 25 aug. t/m 15 sept. '63: 9.30 en 19.00 u.;
vanaf 22 sept. '63 t/m 26 april '64:
9.30 en 15.00 uur.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS

„Vele kleintjes

maken een groot bedrag". Dit was de overweging toen ons de afrekening werd gepresenteerd van de Gereformeerde School Rijswijk (Z.-H.). De leerlingen van deze school hebben meegedaan aan een klein-geldactie voor het tehuis. Op deze wijze werd f 301,— bijeengebracht. Doch daarmee was men er nog niet. Het bedrag werd als z.g. kortlopend-geld uitgezet. Bekend is dat dan een hoge rente kan worden bedongen. De handige belegger heeft kans gezien over een periode van ongeveer 9 maanden f 45,10 aan intrest te kweken of gemiddeld 15%. De rente-betaler zijn wij niet minder erkentelijk. Ter navolging aanbevolen.

De school van Rijswijk deed nog meer. Tijdens de laatste schoolvergadering werd een collecte gehouden voor de Stichting; waarvan, wanneer we goed zijn ingelicht, het resultaat ruim f 97,— was.

„Kleintjes" kwamen er uit Nijmegen. Een zakje met 100 dubbeltjes.

„Een kleine oogst"

is de conclusie aangaande de ontvangsten over de afgelopen veertien dagen. Toch is het nog geen komkommertijd, al zomert het nu wel. Op Nieuw-Guinea is het warmer dan hier en toch mochten wij van de daar verblijvende Jaco een mooie gift ontvangen.

Door het Comité Amersfoort werd nog een bedrag van f 174,60 afgedragen.

Centen-opera.

Eerst kwam de giro-overschrijving. Duidelijk was daarop „opera" te lezen, doch minder lees-

baar was het daaraan voorafgaande woord. Om er achter te komen welke opera het dan wel mocht zijn is een vlucht gemaakt over de grenzen of er misschien in Wenen ooit een overeenkomstige opera is opgevoerd, doch tevergeefs.

Bovendien bleef er de vraag: heeft de jeugd van Drachten zich aan een opera gewaagd? Totdat wij de toelichting met de „opera" ontvingen. Een verrassend stuk. Temeer omdat br. Rosenbrand een van de medewerkers bleek te zijn, zonder dat hijzelf aan de opvoering heeft deelgenomen. Even verrassend voor hem was het beeld van zijn dubbelganger: een in het zwart geklede (compleet met hoed) door de leden gezakte jongeman. Vooral de aria „Roosebrand" op de wijze van „de haaienbruiloft" heeft hem diep getroffen. Het meest heeft hij genoten van de opbrengst. Zoals reeds eerder werd meegedeeld bedroeg deze f 251,08.

De naam.

Het is inmiddels 31 mei geweest en dus kan de oogst als binnengehaald worden beschouwd. Ontvangen werden 128 verschillende namen. Het aantal opgaven was hoger, doch ook hieronder bleken vele dubbelgangers schuil te gaan. De verscheidenheid is groot. Dit zal U onmiddellijk duidelijk worden wanneer wij twee ervan noemen: „Ora en Labora" en „Blikopener".

Voor het bestuur zal het zeker niet gemakkelijk zijn om een keus te maken. We wensen het daarom sterkte toe en wachten intussen af wat het zal worden. Allen die aan ons verzoek hebben voldaan zeggen wij hartelijk dank voor hun medewerking.

Verantwoording tot en met 4 juni.

Ontvangen tot 20 mei	f 68.714,60
van 21-5 tot 4-6:	
van kerken	„ 1.763,98
van particulieren	„ 938,58
	f 71.417,16

Bijdragen kunnen worden gestort op postrekening nr. 52325 t.n.v. Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede.

VAN HIER EN GINDS

Zendinge in het parlement

Dat de christelijke zending niet in enige tegenstelling hoeft te staan tot de nationale beweging in de Afrikaanse staten, werd onlangs in Tanganika bewezen. In het nieuwe parlement van deze staat werd een blanke vrouw gekozen — een zendinge. Zij heet Barbro Johansen, is afkomstig uit Zweden, en heeft sinds de oorlog als zendinge in dit land gewerkt.

Protestantse Zendingen

In een officieel rapport van de Duitse Evangelische Zendingraad wordt meegedeeld dat er in de wereld 42.000 protestantse zendingen in de wereld werken. Hij deelt mee dat van deze 25.000 uit de Verenigde Staten komen, 7.000 uit Engeland, 1000 uit Duitsland. Men kon onlangs in de Nederlandse pers lezen dat de Ned. Herv. Kerk in Nederland er 21 uitzendt.

De situatie in de Ned. Herv. Kerk

Volgens een statistiek telde de Ned. Herv. Kerk 1232 standplaatsen 1959 predikantsplaatsen waarvan 287 vrijzinnig 320 gereformeerde bond 1352 midden-orthodox.

Het aantal vacatures bedraagt 214 waarvan

43 vrijzinnig
52 gereformeerde bond
119 midden-orthodox
onvervulbaar zijn
27 vrijzinnigen
13 gereformeerde bond
14 midden-orthodox.

Het aantal standplaatsen voor de zending is 31

2 bezet door de geref. bond
19 bezet door de midden-orthodoxen.

Het aantal „standplaatsen" voor buitengewone werkzaamheden bedraagt 17 het aantal predikanten daarvoor 172 van wie

9 gereformeerde bond
18 vrijzinnig
145 midden-orthodox.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk